

Gunnar Alsmark
“Broderfolkens bro”

ur

Orvar Löfgren & Fredrik Nilsson (red.)
Regionauterna: Öresundsregionen från vision till vardag
(2010)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 24, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering 2022 för forsknings-, utbildnings- och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.135.c191>

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-079-0

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically 2022 for research, educational and library needs, and not for commercial purposes. Published by permission from Makadam Publishers.

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.135.c191>

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-079-0

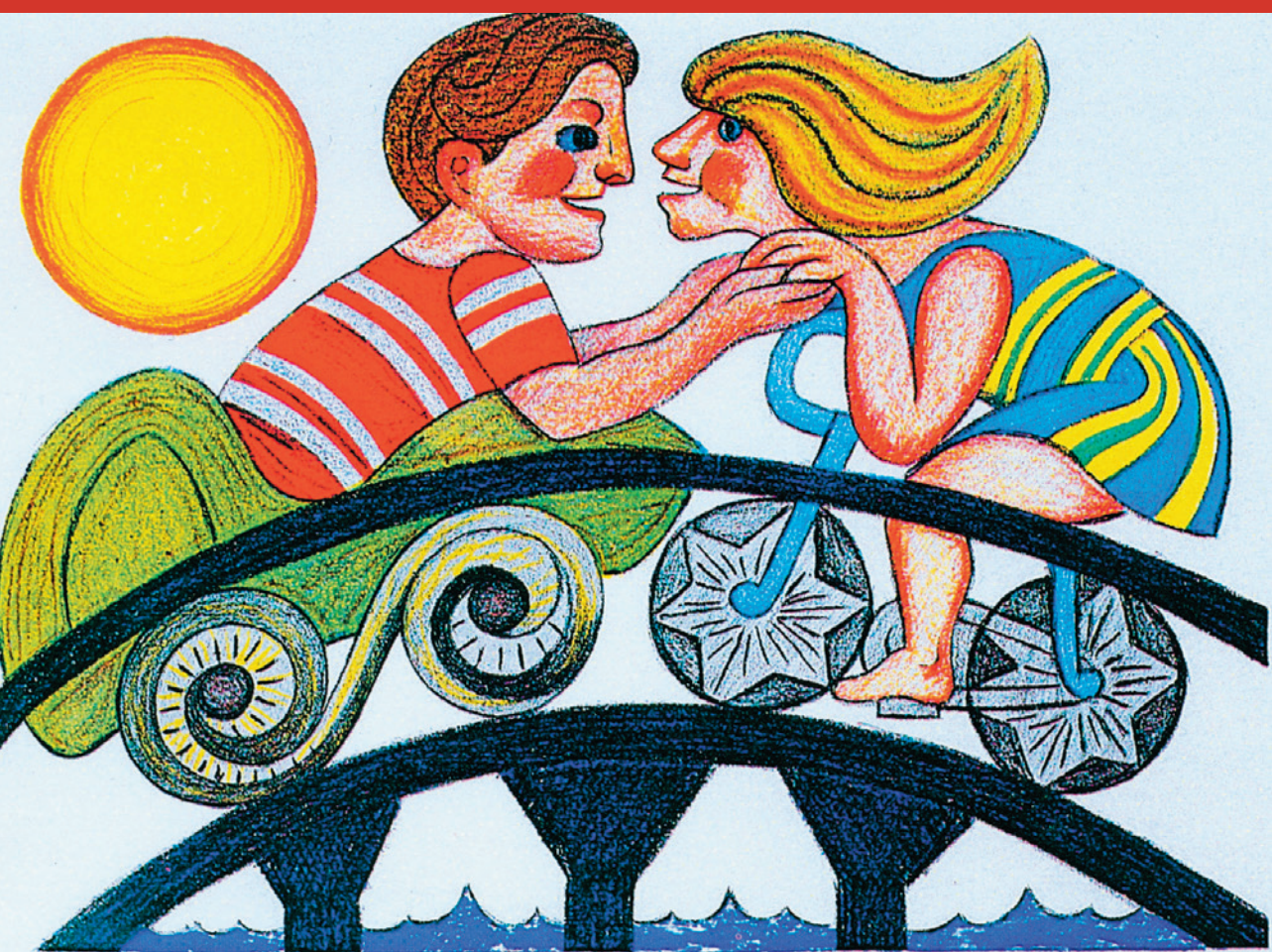
Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna text är licensierad under CC BY-NC-ND. Det betyder att du får sprida verket, men bara i icke-kommersiella sammanhang. Du får inte bearbeta verket och om du sprider det måste du ange ovanstående som upphovsperson för artikeln. Se fullständiga villkor:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.sv>

BRODERFOLKENS BRO

Gunnar Alsmark

Vilken underbar bild av bron! En man från Danmark och en kvinna från Sverige möts högst uppe på bron över Öresund. Ömsint fångar han hennes händer i något som ser ut att övergå i ett famntag. Ansiktena lyser av lycka och glädje. Litografin av den danske konstnären Henry Heerup är från 1970, exakt 30 år före invigningen av bron. I det följande ligger fokus på de senaste tio åren, när broar av båtar och sällsynt vinteris kompletterats med en tåg- och väg bana av stål och betong. Min lika enkelt ställda som svårbesvarade fråga är: Vad har bron betytt för ökad förståelse och tolerans mellan broderfolken på vardera sidan Sundet?

Jag använder medvetet det gammalmodiga begreppet broderfolk. Tillsammans med de tre övriga nordiska länderna Island, Norge och Finland ingår Danmark och Sverige i en starkt sammanvävd syskonfamilj av fem nationalstater, med en välfärd och standard unik i sitt slag i världen.¹ Globalt sett är Norden ett mycket homogent område, något vi lätt glömmer bort i vår iver att lyfta fram skillnader snarare än likheter. Psykologer talar om *de små skillnadernas narcissism* – hur vi helst speglar oss i människor som inte är alltför annorlunda, där små olikheter blir väldigt viktiga.

Norgevitsarna i Sverige, och deras motsvarighet i Norge om svenskarna, är exempel på detta behov av markering mellan två länder som historiskt sett lika väl kunde vara ett och samma land. Samma sak med den rika floran av skämt mellan Sverige och Finland, dvs. mellan två länder som fram till 1809 tillhörde samma rike. Men märkligt nog har syskongnabbet mellan Danmark och Sverige aldrig utvecklats samma genre av vitsar. Åtminstone inte i Sverige, ett ämne journalisten Bengt Lindroth reflekterar kring under rubriken »Småjävlas mer med danskarna«.

Varför finns inga Danmarkshistorier? Inget svenskt ironiserande över de hopplösa danskarna. Detta självupptagna, lyckliga, tobaksrökande och snapsande och neurotiskt främlingsrädda grannfolk som älskar att sprida stereotypa historier om oss svenskar, om att Asien börjar i Malmö och att vi inte törs vara lika grova i käften som de.²

Stereotyper om »de andra«

Jag låter citatet bilda utgångspunkt för en inledande diskussion av dansk-svenska stereotyper och nationell självförståelse. Innehåll och form växlar över tid, men om vi ser till situationen vid brons tillkomst kan kramar och kritik stå som en förenklad bild av synen på varandra. Svenskar i gemen hade då en starkt positiv bild av Danmark. Hygge och humor, frihet och individualitet, gemyt och lugn, »Ta det rolig, ta en bajer« var några av de många positiva budord som karakteriserade danskarna. Historikern Hanne Sanders, själv danska bosatt i Lund, liknar berättelsen om det danska i Sverige vid en saga: en positiv, romantisk bild av allt det där mysiga och trevliga på andra sidan Öresund.

Myten om det svenska i Danmark däremot var långt ifrån en idyllisk berättelse. Sverige stod för statsstyrning, för ett tråkigt, praktiskt och välorganiserat land, befolkat av lydiga, lojala människor. Det goda i Sverige var naturen snarare än människorna.³

Även om vi vet att det handlar om stereotyper har de som alltid en tendens att styra vår uppfattning av omvärlden. Programmenligt noterar vi det som stämmer med våra förutfattade meningar, och negligerar det som motsäger dem. Enkelt uttryckt skulle man kunna säga att stereotyper, precis som fördomar, gör något med oss, om än i olika grad och omfattning.

Gemensamt för våra respektive myter om varandra är att de samtidigt ingår i den nationella självbilden. Det är inte bara svenskarna som tycker att danskarna är härliga, avslappnade människor. Det gör danskarna också! Centralt står hyggementaliteten, detta att »skabe en rar og behagelig stemning«.⁴ Och lika centralt i svenskarnas självbild är att de inte sällan talar om sin kultur och sig själva i kritiska termer. »Vi är så stela och tråkiga« blir ofta svaret när jag på föreläsningar frågar om bilden av Sverige och svenskarna.

Dessa närmast motsatta självbilder syns tydligt i uppfattningen av att vara dansk och att vara svensk. Medan »dansk« i Danmark är ett positivt begrepp, är »vad svensk du är« närmast en förolämpning i Sverige. Långt finare då »att vara osvensk«, vilket uttrycker beröm.

En inte helt oväsentlig invändning är dock att när svenskar beskriver sitt lands invånare som trista och tråkiga gäller det aldrig dem själva. Andra svenskar är tråkiga och inskränkta, men inte jag, som är så berest och invandravänlig.⁵ Och gäller det landets

politik och välfärd tvekar många inte att utnämna det till världens bästa. Men det är en annan historia.

Naturligtvis finns det nyanseringar också när det gäller positiva ord som t.ex. det danska *hygge*. Anne Knudsen, socialantropolog och chefredaktör för den danska kulturtidskriften *Weekendavisen*, skrev för ett antal år sedan en kritisk betraktelse av »dansk nationell självtillräcklighet« med ett särskilt gott öga till danskars »evinnerliga behov av att släta ut och avdramatisera varje konflikt som hotar hyggen«.

Det er svært for danskerne at få afsluttet en samtale, et møde eller en middagsdiskussion uden rituelt at fastslå, at, »i grunden er vi enige«. Vi udtrykker det bare lidt forskelligt.

Hvis man insisterer på, at man ikke er med i denne enighed, har man et problem.⁶

Den karakteristiken kunde lika gärna ha gällt svensk mentalitet, där konfliktundvikandet anses som en grundläggande hållning.⁷ Och så skulle vi kunna hålla på med olika s.k. nationalkaraktärer. Vrida och vända på dem. Finna argument för och emot. Nicka igenkännande när ett land kommer på tal, bara för att strax se samma sak i det egna.

Det betyder inte att skillnader mellan Danmark och Sverige inte finns. Snarare då att nationella stereotyper är väldigt trubbiga instrument, som förenklar och generaliserar på ett närmast komiskt sätt. Oavsett sanningshalten har de en inre kraft som påverkar vår syn på varandra, både politiskt och nationellt, något jag återkommer till längre fram. Eller socialt kommunikativt, i det vardagliga umgänget. Säkert har de flesta som arbetat i något annat nordiskt land märkt hur nationella stereotyper inte bara stannar inom fikarummets fyra väggar som något kul att skratta åt, och irriteras över.

I mer än 500 år var Danmark och Sverige arvfjender, i ständigt kamp om herraväldet på och runt Östersjön. Riksgränsen, oavsett om den gick norr om Skåne och Blekinge eller i Öresund, var länge en s.k. het gräns där krigstillstånd rått mellan de två länderna i inte mindre än 134 år.⁸ Först långsamt sker en avkylningsprocess fram till den kalla gräns som finns idag, för att citera Anders Linde-Laursen.⁹ Men detta gällde för statsmakten. I den lokala vardagen upprätthöll gränsbor genom århundraden olika kontakter och ekonomier tvärs över nationsgränsen.

Mot bakgrunden av seklers konflikter och krig är det kanske inte så konstigt att det inte utvecklades något »joking relationship« eftersom det kräver parter som känner tillit och trygghet och står varandra nära på ett mindre hotfullt plan.

Men nationella vitsar har också sina egna traditioner. Folkloristen Bengt af Klintberg påpekade nyligen för mig att det ofta finns en viss koppling till landets geografiska yta och läge. Nordens storebror Sverige sätter internationella förtecken framför de personer man jämför sig med. Bellmanhistorierna t.ex. börjar alltid storslaget europeiskt, i

Stereotyperna om danskt och svenskt kan ibland likna kortspel som »löjliga familjerna«, här i en 1930-talsversion. Herr Danmark är den glade bagaren, medan Unge Herr Sverige är den lille hemma-ingenjören.

stil med »Bellman, tysken och spansken satt och skröt om vem som hade de snabbaste tågen«. I Norge och Finland är samma genre mer nordiskt baserad, med jämförelser mellan en svensk, en finne och en norrman. Och i Danmark handlar denna vitstradition om en jylländare, en fynbo och en själländare, dvs. stannar inom nationen.¹⁰

Säkert kan man dra vidare växlar på berättartraditionens olika form i de nordiska länderna, men jag väljer att använda folkloren som fond för ett resonemang kring hur man ser på varandra idag, och framför allt då kring det som hänt de senaste tio åren.

Bilder i förvandling

Det kanske mest slående under den korta tid bron funnits är hur somliga svenskers positiva bild av Danmark efterhand fått fler negativa inslag. Danskarna sägs leva i sitt eget lilla »smørhul«, förment självupptagna och främlingsfientliga, hopplöst hårda i affärer, för att nu ta några av de bilder man målar upp.

Frågan är hur mycket detta lappkast har med bron att göra. Och frågan är hur mycket det gäller människor som dagligdags åker över bron, oavsett riktning. Min gissning är att bron med sina praktiska, högst konkreta kulturmöten snarast motverkar den stereotypa nationella diskursen. I praktiken både ser och förstår vi att en nations befolkning knappast kan ha ändrat sig så radikalt som retoriken hävdar.

En av många svenska förespråkare för den nya kritiska bilden är journalisten Lena Sundström. I september 2009 utkom hennes bok *Världens lyckligaste folk*, där hon höjer ett varningens finger för utvecklingen i Danmark. »Riskerar Danmarks nutid bli

Sveriges framtid?» lyder hennes retoriska fråga. Aktar vi oss inte blir också Sverige drabbat av den främlingsfientliga smittan från broderlandet i söder.

Publiceringen skulle kunna ses som en sentida pendang till den danske journalisten och mediepersonen Mogens Berendts *Tilfældet Sverige*, i vilken han 1983 tecknar en hårresande bild av ett land där »totaldemokraterna« satt sin prägel på makten såväl som på befolkningen i så hög grad att basala mänskliga rättigheter satts ur spel. Boken var en uppföljning av en tidningskrönika året innan med rubriken *Luk Sverige*, och fick en för sin tid stor genomslagskraft i dansk debatt. Men till skillnad från Sundströms debattinlägg idag, som skapar en ny bild, ansluter Berendts till en traditionell Sverigebild i Danmark, där Förbudssverige blir en viktig motbild i formandet av en dansk nationell identitet.

Själv har jag svårt att förstå hur en språkligt välpaketerad men ganska ytlig reportagebok som *Världens lyckligaste folk* kan få så positiva omdömen. Visst innehåller den roliga, ibland träffsäkra kommentarer, skriven i en kåserande prosa. Visst bygger den på tre månaders uppehåll i Nørrebro. Men den saknar nyanser och analys för att istället fokusera på extrema åsikter och debattinlägg kring främlingsfientlighet i allmänhet och islamofobi i synnerhet.

Men min uppfattning står ganska ensam. Etnicitetsforskaren Stefan Jonsson applåderar Lena Sundström och menar att alla som besökt Danmark de senaste åren har sett hur sjukt besatt landet blivit av »muhammedanerne og de fremmede«.

»En helt nödvändig läsning«, säger Gunnar Bolin i Sveriges Radios *Kulturnytt*, där världens lyckligaste folk också blir »världens konstigaste folk«. Han beskriver boken som en ögonöppnare: »För här är den, den danska integrationsdebattens rasistiska galenskaper i svart på vitt.«

Visst! Galenskaperna finns där, förvånar och förskräcker, svenskar såväl som danskar. Men man kan också se Sundströms bok som ett exempel på svensk präktighet – och projektion. Danmark blir sinnebild av de svagheter man själv inte vill kännas vid. Därför generaliserar man så snabbt det främlingsfientliga inslaget till att gälla alla danskar, hela nationen. Alternativa tolkningar och motkrafter diskuteras lika lite som varför händelseförloppet ser ut som det gör. Danmark blev drömlandet som på kort tid förvandlades till en inskränkt ankdamm, och hotbild.

Ytterligare en aspekt på Lena Sundströms bok hämtar jag från den recension Joakim Jakobsen skriver i *Weekendavisen* den 23 oktober 2009. Han tar sin utgångspunkt hos en svensk forskare i statskunskap, Ann-Sophie Dahl, som uppfordrande ber danskarna konstatera pluralismen i svensk press. Detta med anledning av den danska föreställningen om en monopoliserad, statssanktionerad tankegång i Sverige som förhindrar

ett fritt meningsutbyte. »Öppna en svensk tidning och ni skall bara se«, säger Dahl triumferande.

Och det är precis vad Joakim Jakobsen gör. Bara för att finna att alla de stora tidningarna går på samma linje. Lena Sundströms bok är bra! Med ett undantag, som dock snarast bekräftar regeln. I Stockholmstabloiden *Expressen* angriper Dilsa Demirbag-Sten Sundströms »gräv där du står«-journalistik *light*. Utöver påståendet att något hänt i Danmark, vilket väl alla är eniga om, kvarstår frågan om hur det gått till, och varför? Och i vilken omfattning, vill jag då lägga till?

Om frågan står ganska så obesvarad i Sundströms bok gör den det inte generellt, forskningsmässigt. Från brobygget i slutet av 1990-talet och framåt har en lång rad vetenskapliga arbeten publicerats, många av dem inom ramen för Centrum för Danmarksstudier vid Lunds universitet. Främst har man, som Centrumet uttrycker det, fokuserat »på det danska som det kan se ut från en svensk horisont och uppmuntra[t] till vetenskapliga jämförelser mellan de två länderna«.

Dansk debatt – och svensk

Debatten om invandringspolitik har en längre historia i dansk-svensk självbespeglning. En viktig förändring sker när det högerpopulistiska och främlingsfientliga Dansk Folkeparti dyker upp på den politiska scenen hösten 1995. Från och med 2001 bildar det stödparti till regeringspartierna Venstre och Konservative Folkeparti och är sedan dess en reell faktor i dansk politik, inte bara genom egen kraft, utan också genom att såväl Socialdemokraterna som Radikale venstre ofta spelar på deras planhalva. Partiets ideologiska grund är bredare och mer effektiv genom sin närmast nationalromantiska form av nationalism. Partiets ledare Pia Kjaersgaard är karismatisk, kunnig och taktisk. Utan att tveka uttalar hon sig på ett sätt i den danska debatten som hade inneburit politisk död i Sverige, något hon själv är mycket medveten om och gärna spelar på. I ett veckobrev från Dansk Folkeparti i maj 2002 skriver hon:

Om de [svenskarna] vill göra om Stockholm, Göteborg och Malmö till skandinaviska Beirut med stamkrig, hedersmord och massvåldtäkter så låt dem göra det. Vi kan alltid sätta en broklaff vid Öresundsbron.¹¹

Som vanligt i populistiska partier profiterar hon gärna på människors inneboende aggressioner, missnöjen och främlingsrädsla. Kan man dessutom åka snålskjuts på en viktig del av dansk självförståelse – synen på Sverige som ett statskontrollerat land där folk inte vågar säga vad de tycker – blir det ännu lättare att vinna gehör för sina åsikter.¹²

Till kvalmatchen hösten 2009 invaderades Köpenhamn av de blågula, som sågs i avslappnad ölförbrödning med de rödvita i Nyhavn. Men när svenskarna började klättra på rytтарstatyn vid Kongens Nytorv blev det dock för provocerande för hemmapubliken.

Om svenskarna vill balkaniseras är det deras sak. Men de borde sopa rent framför sin egen dörr innan de kastar sig över Danmark, menar Kjærsgaard.

Det råder ingen tvekan om att den danska mediedebatten är tuffare än den svenska. Så drev t.ex. *Ekstrabladet* redan 1997 en tre månader lång kampanj som gick ut på att det skulle talas och skrivas öppet om flyktingar och invandrare. Inga tabun skulle råda. Och så blev det också. Man kan jämföra detta med vad som hände några år tidigare i Sverige, när *Expressen* tryckte upp en löpsedel med texten »Svenska folket om invandringen – kör ut dem!« Annonseringen gällde resultaten från en illa underbyggd gallupundersökning, presenterade i tidningsartiklar under rubriken »Svart på vitt«. Proteststormen blev massiv och ledde till att tidningens chefredaktör fick avgå. Efter det har inget liknande kunnat genomföras, vilket dock inte betyder att svenska tidningar är fria från främlingsfientliga och rasistiska inslag.¹³ Men grundtonen ligger definitivt på olika nivå i våra två länder. Om Pia Kjærsgaards vapendragare Søren Espersen skriver IMER-forskaren Peter Hervik: »Fram till och med 2005 styrde han mediepolitiken i Dansk Folkeparti behårt med en fräckhet och aggressivitet som saknar motstycke i dansk politisk historia.«¹⁴

Håkan Arvidsson, samhällsdebattör och historiker vid Roskilde universitet, menar att den offentliga debatten i Danmark blivit ohyfsad, stundtals vulgär, inte sällan odemokratisk. Det finns en risk att det fria ordet förslavas så länge det danska kulturella och politiska etablissemanget inte förstått innebörden i ordet civilkurage, säger han: »Goda värderingar är inte mycket värda om ingen vågar försvara dem mot den banala ondskans anslag.«¹⁵

En av Danmarks mer kända författare och samhällsdebattörer idag, Carsten Jensen, ser också en fara i att de mer anständiga partierna alltför ofta väljer att vända ryggen till, att låta saken bero. »Det är jordskredet i de demokratiska värderingarna vi ska hejda«, säger han på *Dagens Nyheters* kultursida.¹⁶

Det är lika lätt som förrädiskt att enbart fokusera på skillnaderna mellan våra båda länders debattklimat i medier och politik. De finns, och är uppenbara. Men samtidigt finns också viktiga likheter i det offentliga samtalet, något som journalisten Ylva Brunne med flera påpekat i en rad vetenskapliga arbeten.¹⁷ Faktiskt råder samma mediala grundstruktur i hela Västeuropa, där invandraren och flyktingen gärna framställs som exotisk, som ett utsatt offer, som »den Andre« i förhållande till ett nationellt etniskt »vi« för att nu ta några exempel.¹⁸

Detta leder oss in på min sista punkt, den som handlar om just likheter och olikheter mellan våra länder. Samtidigt som skillnader upplevs som besvärliga ibland, är de också utmanande, spännande och i grunden själva förutsättningen för att vi ska mötas.

Systemskillnader

I alla diskussioner kring nationell identitet är det viktigt att de är historiskt orienterade. Inte för att de därmed nödvändigtvis blir mindre spekulativa, men för att de åtminstone ger oss en chans att finna och förstå bakgrunden till de tankar och beteenden vi observerar idag. Därför vill jag lyfta fram en del historiska och samtida olikheter som är så stora att man kan tala om systemskillnader. Men inte heller det ordet är enkelt och givet, som vi strax skall se.

Danmark påverkades under 1800-talet av en stark bonderadikalism, traditionsinriktad och tillbakablickande. I Sverige däremot får arbetarrörelsen och socialdemokratin tidigt en central position, med sin betoning av storindustri och effektiva produktionsenheter. Ett modernt folkhem med starka fackföreningar och kooperativa rörelser växer fram.

Enligt Håkan Arvidsson leder Danmarks mer långsamma industrialisering, med dess betoning på små jordbruk och lokala andelsrörelser, till att landet förblir dominerat av en självmedveten och stark småborgerlighet, främst inom jordbruk, handel och hantverk, långt efter att dessa skikt fått stiga åt sidan i Sverige. Delvis av samma skäl går också urbaniseringen långsammare i Danmark än i Sverige, med en markant slagsida mot Köpenhamn, där efter hand en fjärdedel av landets befolkning bor. Politiskt leder detta till ett kulturradikalt urbant centrum i ett övervägande agrart samhälle präglad av grundtvigianismens lågkyrkliga och nationella credo.¹⁹

Det är mot denna bakgrund vi finner en möjlig förklaring till att danskheten är så stark i det politiska livet, jämfört med svenskheten i Sverige. Dansk identitet baseras på Grundtvigs romantiska idéer om det i Danmark födda folket (*ethnos*). Svensk identitet däremot bygger mer på ett civilt nationsbegrepp (*demos*), på medborgarskap och folk i största allmänhet. Begreppen skall inte uppfattas bokstavligt utan mer som ett slags kompassnålar i respektive länder.

En annan systemskillnad är att staten och kyrkan gick skilda vägar i Sverige från och med den 1 januari 2000. Tidigare, men även fortsättningsvis, har Sverige valt att politisera kyrkan med politiska partier och val. I Danmark har man fortfarande en statskyrka med en prästerlig ledning formellt underställd drottningen.

Religionsforskaren Urban Claesson ser i Danmark en utveckling mot en etnisk nationsuppfattning som idag möjliggör för Dansk Folkeparti att vinna framgångar. I Sverige dominerar snarare en civil nationsuppfattning vilket bl.a. gör att Sverigedemokraterna, med en i övrigt etniskt färgad nationsuppfattning, är tvungna att bygga vidare på idén om folkhemmet.²⁰

På denna plats fanns i tryckt version ett färgfotografi av personer som står utomhus och håller små danska flaggor. Två av personerna bär slöja. De flesta personerna tittar ur bild, åt vänster.

Uppfattningen att nationalstaten är alltings mått och mylla är som sagt starkare väster än öster om Öresund. Ett område där detta tydligt märkts under den senaste tio-årsperioden är i diskussionerna kring en dansk kulturell kanon tillsammans med krav på nationsspecifik kunskap för invandrare.²¹ Idén om en kanon lanserades 2005 av Kulturministeriet och gick ut på att man inom sju konstområden skulle utse tolv danska verk av betydelse.²² Förslaget mötte kritik också i Danmark men genomfördes redan året därpå, något som hade varit otänkbart i Sverige.²³ Här genomsyras det offentliga samtalet av mångkulturalismen som den enda och rätta ideologin, bevakad av politiskt korrekta kulturpoliser. Eller som journalisten och samhällsdebattören Lotta Gröning uttryckte det i ett debattprogram i tv samma år: »I Sverige måste man gå närmast dubbelvikt om man har en avvikande mening.«

Den invandrings- och integrationspolitik jag kort berört i samband med trafiken över bron utgör till sin politiska utformning en tydlig skiljelinje mellan våra länder. Hela fundamentet är annorlunda, eftersom den danska politiken har rötter i ett gammalt gästarbetarsystem, där invandrarna »kommit för att jobba, och sedan åka hem«. Den politiken ersattes sedan av en rad lagförslag som tillsammans gjort Danmark till ett av Europas hårdast reglerade invandrar- och flyktingländer.²⁴

Sverige gick tidigt en annan väg. 1975 införde en enhällig riksdag politisk pluralism, ett statligt projekt sanktionerat av skattemedel. Den officiella hållningen har hela tiden varit att invandrare och flyktingar berikar den svenska kulturen, samtidigt som de problem som otvetydigt funnits officiellt sopats under mattan.

Ändå är det värt att också här, precis som i samband med den mediala debatten, fråga sig på vilka områden och i vilka sammanhang det verkligen handlar om systemskillnader eller gradskillnader.

I en komparativ studie av kommunens integrationsarbete i Frederiksberg i Köpenhamn och i Malmö visar Kirsten Hvenegård-Lassen hur man i båda länderna har samma styrningslogik och pedagogik. I centrum står individualisering, valfrihet och hjälp till självhjälp. Ser man däremot till hur det civila samhället fungerar är statens roll i Danmark mer den förvaltande myndigheten, och inget mer. I Sverige uppträder staten både som styrinstans och aktör i skapandet av ett integrerat samhälle. Men, påpekar Hvenegård-Lassen, denna skillnad i syn på stat och samhälle betyder inte nödvändigtvis att slutprodukten, invandrarnas integration, blir så mycket annorlunda.²⁵

Danmarks officiella politik tillsammans med »danskhetens« fokusering på nation och kultur förklarar delvis varför det mångkulturella samhället upplevs som ett större hot i Danmark än i Sverige, både bland politiker och gemene man.

Mot denna bakgrund menar flera att Öresund hittills varit mer av vallgrav än ge-

mensam mötesplats. I många avseenden är påståendet orättvist, tycker jag, eftersom vi de senaste åren kan se en mängd exempel på hur kulturella, sociala och ekonomiska band stärks mellan Danmark och Sverige. Men de sker till trots av en övergripande, politisk kursriktning, vars idé formuleras i titeln på en 'speciale' (magisteruppsats) i europeisk etnologi av Anette Prilow, *Øresundsregionen midt i en reformtid – På vej mod et lukket Danmark?*²⁶ Frågetecknet skall ses retoriskt. Genom den strukturreform som den liberala regeringen introducerade den 1 januari 2007 centraliserar makt till staten och försvagas på regional nivå.²⁷ Den reducerar också den framtida regionens politiska och ekonomiska auktoritet, och verkar mot EU:s idé om ett *Europe of Regions*. Prilow gör också en intressant jämförelse mellan Danmark och Sverige i förhållande till den nya Öresundsbron. Byggandet av bron blev en del av den danska statens suveränitetsarbete, även som EU-medlem. För Sverige sågs bron som ett incitament för att stärka det lokala i Malmö och Region Skåne. För Danmark var intresset av mer nationell betydelse. Öresundsregionen som politisk idé gav möjlighet att bl.a. rusta upp huvudstadens ekonomi och infrastruktur.²⁸ Bron blev inte i första hand ett svar på Malmös och Köpenhamns krissituation, utan ett led i Danmarks självständighetsarbete, där dansk kultur kom att spela en viktig roll.

Nu bygger vi broar

På båda sidor Sundet laddades brobygget med förhoppningar, som knappast kommit på skam när vi ser till ekonomi och logistik. Men visionerna inbegrep något mer, något som snarare hade med önsketänkande att göra än med en realitet. Nyckelordet då, precis som nu, var region, och man talade om den som en självklarhet,²⁹ som något som redan fanns. Ilmar Reepalu, kommunalråd i Malmö, sa så här till *Sydsvenskan* i juni 1998:

Vi ska profilera regionen som ett av norra Europas absoluta kraftcenter och samtidigt skapa regional identitet genom att öka förståelsen mellan danskar och svenskar.³⁰

Tanken låg helt i linje med EU:s ide om ett framtida Regionernas Europa där nationalstatens successivt försvagas till förmån för gränsöverskridande regionbyggen. Åren runt brobygget var också fyllda med uttalanden om en Öresundsregion, som skulle övertrumfa nationen. Lars Nittve, vid den tiden chef för konstmuseet Louisiana, menade att regionerna oftare var mer naturliga kulturella enheter än nationalstaten, som är en konstruktion.³¹

Så är det också i vissa sammanhang, framför allt i regioner där språket förenar de två sidorna av gränsen, som i en annan nordisk region, det finskspråkiga Tornedalen.

I den tryckta versionen av boken fanns på denna plats ett fotografi på Dunkers kulturhus. Fotografiet är taget på kvällen, och ljus från byggnaden speglar sig i vattnet. I bakgrunden syns ljus från staden.

Nöjeslystna regionauter lockas över Sundet av konst- och musikarrangemang, från rockkonserter till opera. För kulturlivet i regionen, som till exempel Dunkers kulturhus i Helsingborg, har det breddade publikunderlaget betytt mycket.

I Öresundsregionen talar man visserligen två varandra mycket närliggande skandinaviska språk, men skillnaden dem emellan har visat sig vara en riktig stötesten, liksom kulturella olikheter i livsstil och nationell identitet. Problematiken blir extra känslig mellan två så likvärdiga länder som Danmark och Sverige. Orvar Löfgren visar i en studie om identiteter över Öresundsbron hur även själva invigningsceremonin av bron blev till en veritabel balansakt, där det svenska och det danska kom att hanteras med perfekt symmetri in i minsta detalj. Allt var tvunget att gå rättvist till, helst 50 procent av varje, från färgval till artistval.³²

Resan över bron kan ses som en mental test. Förutfattade meningar bekräftas, eller kommer på skam. Stereotypernas skarpa kanter trubbas av, nyanseras, motsägs. Eller i värsta fall förstärks. Under bronns första tio år har kontakterna mellan den danska och svenska sidan av Sundet ökat markant. Störst förändring mot förr visar trafiken i östlig riktning. Medan Köpenhamn och Helsingör alltid utgjort en viktig del i många

skåningars vardag, för att nu inte tala om helger, var för danskarna den svenska sidan av Sundet mer en mental motbild än en plats man åkte till. Mycket på grund av bron, men också på grund av en svag svensk valuta, har allt fler danskar börjat upptäcka att Skåne är väl värt en resa, på många sätt: Billiga inköp på de flesta områden. Spännande turistmål. Ett kompletterande kulturutbud. Möjligheter till bra boende till lägre pris.

En intressant grupp i sistnämnda sammanhang är de flyktingar som påverkas av den danska regeringens 24-årsregel, införd 2002. Den innebär att båda parter måste vara 24 år för att en boende i Danmark ska kunna gifta sig med en icke-EU-medborgare. Till detta kommer krav på egenförsörjning, viss boendestandard och att de som gifter sig ska deponera en ansevärd summa pengar som säkerhet. Allt för att förhindra unga skenäktenskap som ingås bara för att få komma till Danmark. Många nygifta som inte klarar regeln har istället valt att bosätta sig i Sverige, där den danska partnern via bron kan pendla till sitt jobb i Danmark. Rent statistiskt har detta inneburit att allt färre unga kvinnor med icke-västlig bakgrund, s.k. sommarbrudar, gifter sig i Danmark och att Sverige numera har en större andel som är gifta bland denna grupp.

Även om lagen mildrades något hösten 2008 är reglerna fortfarande hårda. För att få flytta till Danmark måste det nygifta paret avge en skriftlig försäkran på heder och samvete där de beskriver sin relation och hur de bor och arbetar. Allt skall kontrolleras av de danska myndigheterna som lägger stor vikt vid att granska om det är ett äktenskap ingått av kärlek, att paret känt varandra före äktenskapet, att de båda talar samma språk och att en eventuell åldersskillnad verkar rimlig.

Bron betyder alltså mycket för regionen, men inte nödvändigtvis i positiv riktning för alla. Visst går det lättare och snabbare att komma över nu än tidigare. Särskilt om man bor långt bort har Öresundstågens direktlinjer medfört stora förändringar. I vissa perioder har jag kunnat bo med familjen på mitt lantställe uppe i Småland, ta ett tidigt tåg ner till Malmö/Köpenhamn, föreläsa, ha arbetsmöten, fältarbete eller vad det nu har varit, ta ett tåg tillbaka sent på eftermiddagen och vara hemma igen på kvällen samma dag. Men den möjligheten, liksom alla turer mer regelbundet över Sundet, kräver en god ekonomi. Inte ens mellan Malmö och Köpenhamn är resan helt billig. I ett intervjumaterial jag samlat in med invandrare och flyktingar runt Möllevången i Malmö (ett centralt bostadsområde med övervägande folk från andra länder) och Nørrebro, ett motsvarande område i Köpenhamns innerstad, nämnde många att de besöker vänner och släktingar mindre ofta nu än tidigare, när det fanns billiga, ibland också gratis båtbiljetter.

Bron har varit en teknisk förutsättning och en god början på skapandet av en Öresundsregion. Men processen tar tid, och möter många hinder. Nationell identi-

tet i all sin postmoderna öppenhet och formbarhet uppvisar en historisk kontinuitet, som lägger ett slags kulturellt raster på verklighetstolkningar och utformandet av en politik. Jag delar alltså inte Homi Bhabhas postmoderna påståenden, att dagens nationer är starkt splittrade.³³ Man kan lika gärna som Michael Billig hävda att nationellt medvetande är något djupt rotat i samhället och att flaggan vi *inte* viftar med är något självklart. Samtidigt som vi kan konstatera att folk på ömse sidor bron nu möts och interagerar på nya sätt, är det viktigt att inte underskatta nationalstatens och den nationella identitetens styrka – den ofta underförstådda tolkningsramen för mycket av människors känslöengagemang och livsvärld.³⁴

Noter

1. Tvärt emot vad många tror är Sverige och de övriga nordiska länderna inte »lagom«, »normala« eller hur man nu vill uttrycka det, utan globalt sett speciella i sin politik, ekonomiska standard, könsrollsuppfattning etc.
2. *Sydsvenskan* 1 april 2009.
3. Hanne Sanders, *Nyfiken på Danmark – klokare på Sverige*, Göteborg & Stockholm 2007.
4. Politikens Nudansk Ordbok 2001, s. 609.
5. Gunnar Alsmark, »Ta seden dit man kommer. Invandrare i mötet med svensk kultur«, *Svenska vanor och ovanor*, red. Jonas Frykman & Orvar Löfgren, Stockholm 1991.
6. Anne Knudsen, *Her går det godt, send flere penge*, Århus 1996, s. 19.
7. Åke Daun, *Svensk mentalitet*, Stockholm 1989.
8. Lars Lindeberg, *Arveffenden. Dansk-svenske landskampe på slagmarker og fodboldbaner fra sagtid til nutid*, Köpenhamn 1985, s. 7.
9. Anders Linde-Laursen, *Det nationale natur. Studier i dansk-svenske relationer*, Köpenhamn 1995.
10. Carsten Bregenhøj, *Jyde, Fynbo og Sjællænder*, Köpenhamn 1969.
11. Citerat i *Aftonbladet* 22 maj 2002. Om detta låter hårt i öronen på en svensk, är det inget mot hennes tidigare politiska karriär i Fremskridtspartiet. »När Mogens Glistrup hade sagt att flyktingarna ynglade av sig som rättor, fick Pia frågan om hon stod bakom hans uttalande. Pia sa då att hon hellre hade använt liknelsen 'som kaniner'.« Lena Sundström, *Världens lyckligaste folk. En bok om Danmark*, Stockholm 2009, s. 67.
12. I Folketingsvalet 2007 stärkte Dansk Folkeparti ytterligare sin ställning och fick 13,7% av rösterna.
13. Oivvio Polite, *White like me. Utvalda texter om rasism 1992–2007*, Stockholm 2007.
14. *Sydsvenskan* 8 januari 2007.
15. *Dagens Nyheter* 12 juli 2003.
16. *Dagens Nyheter* 10 juli 2003.
17. Se bl.a. Ylva Brune, *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om »invandrare«, flyktingar och rasistiskt våld*, Göteborg 2004.
18. Om *Expressens* ovannämnda utspel skrev journalisten Oivvio Polite bl.a. följande: »Men den aspekt av 'Svart på vitt!' som störde mig mest berördes inte i debatten. Det gällde själva tilltalet. Vare sig invandrarna skulle köras ut eller tas om hand var det uppenbart att Expressen aldrig riktade sig till 'dom'. Invandrare var en grupp som var mycket intressant att tala om, men helt ointressant att tala till.« Polite, *White like me*.
19. Håkan Arvidsson, »Skandinavisk modernisering – särdrag och likheter«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red. Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Göteborg & Stockholm 2007.
20. Urban Claesson, »Grundtvig, bonderörelse och folkkyrka«, *Grundtvig – nyckeln till det danska?*, red. Hanne Sanders & Ole Vind, Göteborg & Stockholm 2003.
21. En liknande tanke finns i det kunskapsfestet om hur samhällets historia och kultur är organiserat, som blivande danskar måste klara av för att bli medborgare.

22. Kanongruppen för musik valde att peka ut 24 verk, 12 för partiturmusik och 12 inom s.k. populärmusik. Tillsammans med de övriga verken blir det 96 stycken, som presenteras i en statligt subventionerad bok.
23. Keld Grønder-Hansen, »Kanon – et middel til att opnå samlingskraft i samfundet?«, *Kanon och kulturarv. Historia och samtid i Danmark och Sverige*, red. Lars-Eric Jönsson, Anna Wallethe & Jes Wienberg, Göteborg & Stockholm 2008.
24. Gunnar Alsmark, »Integrationspolitik på svenska«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red. Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Göteborg & Stockholm 2007.
25. Kirsten Hvenegård-Lassen, »Viljen til valg. Kommunalt integrationsarbejde i Sverige og Danmark«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red. Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Göteborg & Stockholm 2007.
26. Anette Prilow, *Öresundsregionen midt i en reformtid – På vej mod et lukket Danmark?* København 2006.
27. Strukturreformen innebär att antalet kommuner blir färre, länen (*amter*) slås samman till fem regioner, skatteförvaltningen överförs från kommuner till staten, och många andra uppgifter flyttas om mellan stat, kommuner och de kommande regionerna de närmsta åren. Därmed kommer det danska systemet att likna det nuvarande svenska, där staten med lokala myndigheter/länsstyrelser delegerar sin myndighetsutövning inom den egna ramen.
28. Se bl.a. Hans Mouritzen, *Magtudredningen. Er vi så forbeholdne? Danmark over for globaliseringen, EU og det nære*, Århus 2003.
29. Se bl.a. Richard Eks doktorsavhandling i kulturgeografi, *Öresundsregion – bli till!*, Lund 2003.
30. *Sydsvenskan* 19 juni.
31. Intervjuad i Brobyggarna Nyheter 1996:1, sidan 6.
32. Orvar Löfgren, »Se til venstre, der er en svensker – Identiteter över Öresundsbron«, *Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk*, red. Inge Adriansen & Palle Ove Christiansen, Ebeltoft 2003, s. 205–226.
33. Homi Bhabha, *Nation and Narration*, London 1990.
34. Michael Billig, *Banal Nationalism*, London 1995.

Referenser

- Alsmark, Gunnar, »Ta seden dit man kommer. Invandrare i mötet med svensk kultur«, *Svenska vanor och ovanor*, red. Jonas Frykman & Orvar Löfgren, Natur och Kultur, Stockholm 1991
- Alsmark, Gunnar, »Integrationspolitik på svenska«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red. Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Centrum för Danmarksstudier 15, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2007
- Arvidsson, Håkan, »Skandinavisk modernisering – särdrag och likheter«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red. Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Centrum för Danmarksstudier 15, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2007
- Bhabha, Homi, *Nation and Narration*, Routledge, London 1990
- Billig, Michael, *Banal Nationalism*, Sage, London 1995
- Bregenhøj, Carsten, *Jyde, Fynbo og Sjællænder*, Dansk Folkemindesamling, København 1969
- Brune, Ylva, *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om »invandrare«, flyktingar och rasistiskt våld*, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborg 2004

- Claesson, Urban, »Grundtvig, bonderörelse och folkkyrka«, *Grundtvig – nyckeln till det danska?* red, Hanne Sanders & Ole Vind, Centrum för Danmarksstudier 1, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2003
- Daun, Åke, *Svensk mentalitet*, Rabén & Sjögren, Stockholm 1989
- Ek, Richard, *Öresundsregion – bli till! De geografiska visionernas diskursiva rytm*, Meddelanden från Lunds universitets geografiska institutioner 146, Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi, Lunds universitet, Lund 2003
- Grinder-Hansen, Keld, »Kanon – et middel til at opnå samlingskraft i samfundet?«, *Kanon och kulturarv. Historia och samtid i Danmark och Sverige*, Centrum för Danmarksstudier 19, red, Lars-Eric Jönsson, Anna Walette & Jes Wienberg, Makadam, Göteborg & Stockholm 2008
- Hvenegård-Lassen, Kirsten, »Viljen til valg. Kommunalt integrationsarbejde i Sverige og Danmark«, *Migration och tillhörighet. Inklusions- och exklusionsprocesser i Skandinavien*, red, Gunnar Alsmark, Tina Kallehave & Bolette Moldenhawer, Centrum för Danmarksstudier 15, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2007
- Knudsen, Anne, *Her går det godt, send flere penge*, Gyldendal, Århus 1996
- Lindeberg, Lars, *Arvefjenden. Dansk-svenske landskampe på slagmarker og fodboldbaner fra sagtid til nutid*, Forlaget Danmark, Köpenhamn 1985
- Linde-Laursen, Anders, *Det nationale natur. Studier i dansk-svenske relationer*, Historiska Media, Lund 1995
- Löfgren, Orvar, »Se til venstre, der er en svensker. Identiteter över Öresundsbron«, *Forskellige mennesker? Regionale forskelle og kulturelle særtræk*, red, Inge Adriansen & Palle Ove Christiansen, Skippershoved, Ebeltøft 2003
- Mouritzen, Hans, *Magtudredningen. Er vi så forbeholdne? Danmark over for globaliseringen, EU og det nære*, Aarhus Universitetsforlag, Århus 2003
- Polite, Oivvio, *White like me. Utvalda texter om rasism 1992–2007*, Danger Bay Express, Stockholm 2007
- Prilow, Anette, *Øresundsregionen midt i en reformtid – På vej mod et lukket Danmark?*, speciale, SAXO-Instituttet, Københavns Universitet, København 2006
- Sanders, Hanne, *Nyfiken på Danmark – klokare på Sverige*, Centrum för Danmarksstudier 13, Makadam förlag, Göteborg & Stockholm 2007
- Sundström, Lena, *Världens lyckligaste folk. En bok om Danmark*, Leopard förlag, Stockholm 2009